

- Klíčové momenty z textu: Glaser, Barney G. and Strauss, Anselm L. (1967) *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago.: Aldine.

Předsudek: kvalitativní výzkum je předběžný

Původ předsudku: přehnaný důraz na rigorózní testování hypotéz a malý důraz na relevanci hypotéz pro danou substantivní oblast.

Substantivní teorie: formulace pojmů a jejich usouvztažňenost do série hypotéz

Ve společenských vědách je málokdy důvod jít za rámec substantivní teorie. Odborníkům i laikům většinou dobře slouží ST.

Kritéria jejího posuzování by měla být založena na obecných prvcích kvalitativních metod.

Článek pojednává o:

- 1) Sběru a analýze dat
- 2) Maximalizaci věrohodnosti substantivní teorie použitím komparativních skupin
- 3) Výzkumníkova důvěra v to, že ví, co ví
- 4) Předávání vědomosti ostatním a publikace
- 5) St a další rigorózní testování

Ad 1) Spojitost sběru a analýzy dat.

Na začátku výzkumník vidí všechno a nic. Jde tam, kde vidí svoje data „naživo“. Vystávají hypotézy, které ho vedou. Je typické, že sleduje několik hypotéz zároveň. Do svých fieldnotes (polní poznámky) si zároveň poznamenává další hypotézy. Sbírá data pro nové, vynořující se hypotézy. Hypotézy se rychle integrují do centrálního analytického rámce. Rychlá krystalizace rámce. Zkušený výzkumník rychle vyvíjejí důležité pojmy, základní kategorie, klíčové hypotézy.

Jsou vyvíjeny hypotézy a rušeny ty, které nejsou vztaženy k rámci.

Analytický rámec se na papíře objevuje v podobě analytických poznámek a příležitostných poznámek k analýze.

Velmi důležité: vyhnout se sběru přílišného množství dat bez systematické reflexe o jejich účelu vedené vynořujícím se analytickým rámcem. (reflektivní období)

Není nutné, přinejmenším ne explicitně, kódovat všechny – případně některé- poznámky.

Při klíčových událostech vznikají nové kategorie a hypotézy, které vyvracejí předchozí hypotézy.

Krátce, v kvalitativní práci není jasný přelom mezi sběrem dat a analýzou, žádný ostrý zlom mezi implicitním kódováním a sběrem dat.

Výzkumníci si mohou brzy uvědomit, že implicitně zakódovali všechnen materiál tak, že mohou rovnou napsat svou teorii. Explicitní kódování pak může být vnímáno jako zbytečné zdržování bez velké hodnoty.

Za prvé se nedozvídáme nic moc nového, co by modifikovalo ústřední koncepty a hypotézy. Explicitní kódování může dodat další rozpracování detailů, a otázka vždy je, je-li šance, že toto úsilí změní jádro teorie.

Sběr dat přímo souvisí s tím, jak je práce ukončena. Výzkumník vždy může hledat další data, vracet se do pole. Důvody: ujišťování se, propracování.

To ovšem může být plýtvání časem, a nemusí mít žádnou klíčovou hodnotu. V momentě, kdy je analytický rámec ve tvaru systematické ST, tedy je přiměřeným vyjádřením studované věci, je stylizovaný ve formě, ve které je pro ostatní použitelný, pokud budou stejné pole studovat, pak může být sebevědomě publikován. Výzkumník zná každý krok, který udělal, od začátku až k momentu publikace.

Ad 2) Maximalizování věrohodnosti (kredibility) skrze komparativní skupiny

Tato strategie zahrnuje systematickou volbu a studium několika komparativních skupin.

Většina fieldworkerů studuje jen jednu skupinu v jeden moment. Proto jsou často vydávány monografie, publikující několik studií o jedné věci současně.

Strategie volby paralelních komparačních skupin je vedena logikou výzkumníkova vynořujícího se analytického rámce.

Není těžké porovnávat třeba 40 skupin, když uvážíme, že srovnáváme danou sadu kategorií, a ne celé skupiny. Je možné studovat jednu skupinu v jeden moment nebo několik skupin simultánně.

Tato srovnání maximalizují věrohodnost závěrečné teorie dvěma způsoby:

- A) Důkladným prověřením mnoha podobností a rozdílností v různých komparačních skupinách. Výzkumník zjistí, za jakých strukturálních podmínek jsou jeho hypotézy minimalizovány či maximalizovány.
- B) Výzkumníkovi tento postup pomáhá vystihnout, kde je daný sled událostí nejpravděpodobněji k nalezení. Tento postup je velmi účinný pro nalezení negativních případů, které podmiňují reformulování hypotézy.

Simultánní srovnávání urychluje vývoj analýzy dvěma cestami:

- A) přitahuje pozorovatelovu pozornost k podobnostem a rozdílnostem. Zvyšuje obecnost kategorií.

- C) Analytik porovnává sadu podmínek, za kterých nějaký případ existoval se sadou, ve které neexistoval, aby vysvětlil, co způsobuje změnu. To potom může vést k reformulaci hypotéz. Tato analytická strategie je silná, přesná a informativní.

Ke srovnávací metodě vedou již publikované materiály. Jejich využití je možná ještě efektivnější, protože výzkumníkovi šetří čas a potíže v jeho hledání komparativních skupin. K tomu může výzkumník vždy přidat další komparativní skupiny, aby zvýšil svou jistotu o věrohodnosti svého rámce.

Ad 3) Důvěra ve vlastní věrohodnou (kredibilní) znalost

Fieldworker má svoje percepce, osobní zkušenosti, tvrdě dobyté analýzy. Testoval svoje analýzy, účastnil se společenského života studovaných osob nejen pozorováním, ale v denním životě. Přesvědčení o věrohodnosti jeho ST neznamena, že jeho analýza je jediná možná, která může být založena na jeho datech, ale jediná, v jejíž věrohodnost skládá výzkumník sám svou nejvyšší důvěru. Nejde o roztržštěnou sérii analýz, ale jejich systematickou organizaci do integrované teorie.

V poli získaná vědomost má charakter skutečné životní situace.

Informovaný odstup dovolil výzkumníkovi čerpat nejenom z pozice sociologa, ale také z pozice člověka, který musí nějak v daném světě žít.

To, že ukazuje porozumění a pochopení pro životní modus respondentů, mu umožňuje získat jejich důvěru, a tak není odříznutý od toho, aby viděl důležité události, slyšel důležité konverzace, a možná viděl důležité dokumenty. Pokud se nevyvine taková důvěra, jeho analýza trpí.

Získané poznatky jsou směrodatné pro další rozhodování. Není výjimečné, že lidé vsázejí svoje peníze či životy, osud svůj i druhých, na svoje interpretace. Fieldworker (výzkumník v poli) nedělá nic jiného, než že činí tuto normální strategii reflektivní osoby výzkumnou strategií.

Samozřejmě, trénovaný, kompetentní výzkumník je daleko systematictější ve formulaci svých myšlenek, než je obyčejný návštěvník určitého sociálního světa.

Hypotézy pravděpodobně vycházejí z pole pozorování, spíše než aby byly importovány odjinud. Kdo s sebou do pole přináší náklad formální teorie, končí tak, že nevytvoří substantivní teorii, ale napíše poznámky pod čarou k importované teorii.

Navíc, výzkumníci, kteří nevěří své vlastní tvrdě dobyté ST, jsou v pokušení kompulzivního scientismu. Protože nevěří sobě, své vlastní možnosti vědět nebo rozhodovat, spoléhají se dodatečně na dotazníky nebo jiné „objektivní“ metody sběru a analýzy kvantifikovaných dat. Tyto metody nutně nevedou k větší věrohodnosti, ale dovolují nejistému výzkumníkovi cítit větší jistotu o svých výsledcích, aniž by uvažoval, k čemu jsou tato „tvrdá“ data. Nejistý výzkumník ani nemusí vědět, že utíká sám před sebou, před svým selháním jistoty o svých vlastních možnostech učinit svoji vědomost věrohodnou.

Ad 4) Připsání a posuzování věrohodnosti

Je potřeba, aby čtenář rozuměl teoretickému rámci. To je obvykle dosaženo rozsáhlou prezentací teoretického rámce a s ním souvisejících teoretických výroků. To je zvykem uvádět na začátku nebo na konci publikace.

Komunikaci usnadňuje i v oboru sdílená odborná terminologie a podobná perspektiva.

Dílčí úkol výzkumníka je, jak popsat studovaný společenský svět tak žitě, aby čtenář mohl slyšet a vidět lidi v něm. Možné je například citovat přímo z rozhovorů, zahrnout napínavé úseky, citovat fráze, používané respondenty. Popisovat události a místa. Může dokonce podávat osobní svědectví o tom, jak na něj události působily. Může rozvinout vyprávění.

Kredibilita přijatelného usuzování je reflektovaná typem pojmů, které výzkumník volí pro napsání ST. Jeho pojmy předávají smysluplný obraz. Doplnují je vhodné ilustrace, které umožňují uchopit problém svojí vlastní zkušeností. Je-li čtenáři zprostředkována přítomnost v poli, je teorii více nakloněn, než kdyby se popis zdál plochý a nepřesvědčivý.

Čtenář získává data z explicitně i implicitně vyjádřeného. Čtenář teorii zlehčuje, tak, že ji upravuje, protože například vidí, že výzkumný design byl jednostranný, upravuje ho podle různých společenských struktur, vyvrací jej pro některé společenské struktury. Pokud je ovšem teorie neplatná pro nějaký svět nebo společenskou strukturu, nemůže být vyvrácena jejími podmínkami.

Výzkumník píše svoji teorii v obecné formě, protože ví, že čtenář sám udělá nutné korekce, úpravy, vyvrácení, když bude přemýšlet o jejím použití.

Výzkumník tak sdílí společnou odpovědnost se svými čtenáři. Měl by poskytnout dost jasné teze teorie, aby umožnil čtenáři posoudit kredibilitu rámce. Kdekoli se cítí na pochybách ohledně interpretace, měl by specifikovat, o jaká data se jeho interpretace opírá. Paralelní pravidlo pro čtenáře: měl by hledat explicitní vyjádření důležitých interpretací, a kde chybí, měl by hledat alespoň dostupnou nepřímou evidenci.

Ad 5) Rozhodování o dalším testování by nemělo být ovlivňováno výzkumníkovými ideologickými závazky k jedné jediné metodě. Zvolená metoda by měla co nejlépe sedět sociálně strukturovaným nezbytnostem výzkumné situace.

Většina sociologických prací se na rozdíl od prací přírodních věd nikdy nedostane do fáze rigorózní testování, protože sociální struktury, které výzkumníci studují, se průběžně mění. Z toho plyne, že ve společenských vědách je hlavní úloha explorační a objevování vnořujících se struktur.

Závěrečné poznámky

Proti otázce rigorózního testování tu stavíme stejně důležitou otázku podpory ST. Formulace přínosné substantivní teorie pro substantivní oblast, oproti konstrukci formální teorie pro formální oblast, je hlavní úkol společenských věd. ST je strategická linka ve formulaci a vývoji formální teorie založené na datech. Nazýváme ji založenou formální teorií v kontrastu k formální teorii založené na logické spekulaci.

Antropologové věří, že data z pole - pozorování a interview, stejně jako případové studie a autobiografie, jsou nejužitečnější. Bez ohledu na druh kvalitativních dat, všechna výborně vyhovují objevu ST náležející oblastem a problémům společenských věd.

